

Ferenczi Sándor

A pszichoanalízis mai problémái*

Lehetséges, hogy az egyik legfőbb akadály, amely mozgalmunk amerikai tagjait megakadályozhatja abban, hogy eredeti műveikkel hozzájáruljanak a pszichoanalitikus ismeretekhez és kutatásokhoz, nagyrészt annak köszönhető, hogy csak jelentős idő elteltével képesek megismerkedni az európai irodalommal lefordított formában. Ez vonatkozik a német művek fordítására, sőt Freud egyes műveire is. Talán ez lehet az oka annak, hogy felkértek, adjak egy rövid összefoglalót a legfontosabb gyakorlati és elméleti problémákról, amelyek most foglalkoztatnak bennünket. Az idő, amely egy ilyen összegzés megadására rendelkezésemre áll, a téma sokoldalúságához képest olyan rövid, hogy csupán az érintett problémák jelzésére szorítkozom. Amit tehát bemutatok Önöknek, az csak egyfajta étlap lesz, ami, mint tudják, nem olyan dolog, ami éhséget csillapít. Céлом csupán az, hogy vágyat ébresszek önökben, amelynek kielégítésére csak az eredeti művek tanulmányozása révén kerülhet sor.

Nagy hiba egy ember életkorát a megélt évek száma alapján megítélni. Fiatalnak maradni azt jelenti, hogy produktívak maradunk, és képesek vagyunk megváltoztatni a véleményünket. Freud professzorra mindkét tulajdonság nagyon is jellemző, amint azt legutóbbi írásai is tanúsítják. Semmit sem találunk bennük a dogmatikus állításokban való megrekedésről vagy a fantázia kimerüléséről. Saját korábbi téziseivel szemben talán gyakran túlságosan is kíméletlen, perspektívájának szélessége gyakran meghaladja mindazt, amit a múltban alkotott. Stílusa is megváltozott, anyagának nagyobb sűrítése miatt, és nem teszi olyan könnyűvé követni őt, mint korábban. Legújabb műveit gyakrabban és nagyobb koncentrációval kell olvasni. Állíthatom azonban, hogy az intellektuális belátásokban való gyarapodás megéri a fáradságot.

Freud legújabb írásai többnyire elméleti jellegűek; gondolatmenete váratlan módon derít fényt, és enged betekintést nemcsak a különböző neurózisok és pszichózisok szerkezetébe, dinamikájába és ökonómiájába, hanem egyes eseteinkbe is,

* Present-day problems in psychoanalysis. Előadás az Amerikai Pszichoanalitikus Egyesület Midwinter Meetingjén, 1926. dec. 28-án. Első megjelenés: *Archives of Psychoanalysis*, 1927(1): 522-530. Újraközölve: Sándor Ferenczi: *Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis*. Ed. by Michael Balint. Foreword by Clara Thompson. London: The Hogarth Press; Karnac, 1955; 1994, 29-40. Németül: Aktuelle Probleme der Psychoanalyse. Angolból fordította Dukes Géza. In: Sándor Ferenczi: *Bausteine der Psychoanalyse III*. Leipzig, Wien, Zürich: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1938; Bern: Hans Huber Verlag, 1939, 1964, 332-346.

amelyet kezelünk és megértenünk kell. És aki nem fél venni a fáradságot, hogy kövesse a néha nehéz konstrukciókat, annak sokkal több reménye van arra, hogy sikerrel járjon a gyakorlatában, vagy hogy megértse a kudarcok okát, amelyekkel találkozik.

Példaként arra, hogy egy Freud által felvetett, látszólag tisztán spekulatív nézet hogyan segít megérteni egy bizonyos mentális tünetet, felhívnám a figyelmüket egy olyan ösztönről alkotott felfogására, amelyet előtte sem a biológusok, sem a pszichológusok nem vettek figyelembe, nevezetesen a halálösztönre. Csak ezen a felfogáson keresztül vagyunk képesek megérteni a mazochizmust, a fájdalomban való gyönyörködést és az én elpusztítását; a tisztán szexuális mazochizmust, valamint azokat a saját énünkkel szembeni túlkapásokat, amelyek az embert a túlzott lelkiismeret-furdalás és a büntetés iránti igény formájában érintik. Freud ezt a vonást erkölcsi mazochizmusnak nevezte el, és ezt, valamint a mazochizmus minden más formáját az önpusztítás készítésére tudta visszavezetni. Az önkárosításban megnyilvánuló öröm megszűnt pszichológiai csoda lenni, mióta felismerték, hogy az egy bizonyos készítés kielégítése, tehát egy vágy kielégülése.

Nem kevésbé fontos gyakorlati jelentősége van az én-pszichológia fejlődő területének, amely Freud több újabb hozzászólásának tárgyát képezte. A látszólag egységes személyiség ösztön-énre, énre és felettes énre való szétválasztására utalok. Az ösztön-én, mint ismeretes, valamennyi primitív ösztönös impulzusunk kollektív fogalma: egyrészt a halál-, másrészt az életösztön, amely utóbbi erotikus és önfenntartási ösztönökre differenciálódik. A felettes én a személyiség azon része, amelyet a nevelésünket befolyásoló tekintélyek mintája vagy példája alapján fejlesztettünk ki. Különösen az apa és az anya introjektált képére gondolok, amely erkölcsi erő formájában aztán hasonlóképpen bírálhatja a belülről ható én szándékait. Mármost az énnel nemcsak az ösztön-én követeléseinek kell ellenállnia, és igazolnia magát a felettes-én kritikája előtt, hanem ezen felül a külvilág valós lehetőségeire is figyelemmel kell lennie; így a szellemileg egészséges énnel három irányban kell alkalmazkodnia, és az öröm, a valóság és az erkölcs három elvét harmonikus viszonyba kell hoznia. Ezek a felfogások a pszichopatológia új osztályozásához és a patogenezis új fogalmaihoz vezettek. Az áttételi neurózis az ösztön-én eltúlzott igényei következtében alakul ki, amelyeket az erkölcs és a valóság által ellenőrzött én nem képes felismerni, és ezért el kell fojtania. Freud pszichózisoknak nevezi azokat az állapotokat, amelyekben az énnel a *külvilághoz* való viszonya szenved zavart. Meynert¹ *amentiájában* a valóságot teljesen megtagadják, például egy szeretett személy halálát egyszerűen nem ismerik el. A skizofréniában és a paranoiában más a helyzet. Skizofréniában a külvilág iránti érdeklődés *befelé* irányul. Paranoia esetén a külvilágot annyiban hamisítják meg, amennyiben ez szükséges ahhoz, hogy összeegyeztethető legyen az ösztön-én és a felettes-én igényeivel. A mániás depressziós esetek analízise, amelyeket eddig a többi pszichózishoz soroltunk, azt mutatja, hogy itt a lelki zavar egy sajátos formájával van dolgunk, az én és az én-ideálok közötti konfliktussal, amelyek erkölcsi befolyása alatt állunk. A melankólia az

¹ Theodor Meynert (1833–1892) osztrák-német pszichiáter és anatómus, az agy-anatómia kiemelkedő kutatója. Kiváló tanítványai voltak, köztük Breuer és Freud, de ismert nevezetes opposíciója a fiatal Freud hisztéria elgondolása kapcsán.

én-ideálok leértékelődésének tagadása, amely a libidónak azoktól a személyektől való megvonásával függ össze, akikkel az ember eddig azonosította magát. Ahelyett, hogy a leértékelt tekintélyek ellen fordulna, a melankolikus – nyilvánvalóan az önpusztítás ösztönéhez (halálvágyhoz) való regresszió révén – saját személye ellen fordul. A mánia viszont időszakos vagy átmeneti kísérlet a felettes-én zsarnokságának megdöntésére. Genetikailag eltérő helyzetük miatt Freud úgy döntött, hogy sajátos nevet ad azoknak az állapotoknak, amelyeknek nem a külvilággal, hanem az én és ideáljai közötti konfliktushoz van közük. Ezeket az állapotokat nárcisztikus neurózisoknak nevezi. Ezen etiológiai megkülönböztetések ismerete közelebb visz bennünket a pszichózisok racionális terápiájának lehetőségéhez.

Másik példaként megemlítek egy más, látszólag tisztán elméleti magyarázatot, amelyet Freud adott nekünk a paranoid téveszme kialakulásának egy eddig fel nem ismert elemével kapcsolatban. Freud megmutatta nekünk – amit már korábban is sejtettünk –, hogy a paranoiás túlságosan éles megfigyelőképességgel rendelkezik a tudattalan *külső* megnyilvánulásai iránt embertársaiban. A szimbolizmusra való kiélezett érzékenységük felismerése például néhány évvel ezelőtt lehetővé tette számomra egy paranoiás álomszimbólumainak értelmezését. Nos, Freud megmutatta, hogy még a leghomályosabb téveszmékben is rejlik egy szemernyi igazság, de természetesen csak a tudattalan értelmében vett igazság. Az üldözött elmebeteg például nem is téved annyira, amikor azt mondja, hogy az utcán az emberek kancsal szemmel, sőt gyilkos szándékkal néznek rá. Felismeri és eltúlozza mindazokat a tudattalan reakciókat és agresszív hajlamokat, amelyek mindannyiunkban megvannak, és amelyeket egymás ellen irányítunk, amint valaki az utunkba áll – például amikor az emberek megakadályozzák, hogy felszálljunk a metrószerelvényre. Tudatosan csak homályos haragot vagy ingerültséget érzünk. A tudattalanban azonban ez agresszív, sőt talán gyilkos szándéknak felel meg. Az érzékeny paranoiás azonban kiolvassa ezeket a tudattalan szándékokat vonásaink és gesztusaink játékból; tudatos tendenciáknak tekinti őket, és bosszút akar állni rajtuk az őt ért igazságtalanságért. Amióta Freudnak ez a zseniális magyarázata a tudomásomra jutott, a korábbinál sokkal jobban sikerült fenntartanom az áttételi helyzetet a paranoiással, hogy ne bújjon ki olyan hamar az analitikus hatás alól. Nem valószínűtlen, hogy ezen az alapon sikeres technikát lehet felépíteni a paranoia analízisére.

A mentális állapotok egy teljesen új szférája vált hozzáférhetővé az analitikus befolyása számára az én-pszichológiában elért haladás révén. A karakter zavaraira és sajátosságaira utalok. Eddig a neurózisok analízise során elsősorban a tünettannal foglalkoztunk. Hogy ne keltsük fel a páciens ellenállását, érintetlenül hagytuk jellemének sajátosságait; vagyis lepaktáltunk a páciens énjével, és ennek az ellenszolgáltatásnak a jutalmaként ez az én lett a szövetségesünk az ösztön-énből eredő tünet leleplezéséért folytatott küzdelemben. De ahol a neurotikus tünetek nem játszanak nagy szerepet, ott az analitikusnak a páciens jellemének sajátosságait kell kezelnie. Abraham az elsők között volt, aki szisztematikusan tanulmányozta az analízisnek ezt a területét. Természetesen Freudnak is köszönhetjük az első utalást a jellemformálás megértése felé. Ő mutatta meg, hogy a libidó korai autoerotikus szerveződéseinek fejlődése valóban a mentális energia libidinális megnyilvánulásainak jellemző karaktervonásokká való átalakulásával megy végbe. Az anális-erotikum

feloldódása például egészen határozott anális jellemvonások kialakulását eredményezi: tisztaság, fősvénység, makacsság, pedantéria, szertartásosság. Az orális libidinális fázisból egyrészt a kapzsiság, talán a féltékenység, és valószínűleg a gyengédség iránti igény jellemvonása is kialakul, míg az anális jellemvonások elsődleges összeolvadásukban a gyűlölettel és a szadizmussal maradnak kapcsolatban. Az uretrális erotikát a szégyen és a becsvágy jellemvonásai váltják fel, nyilvánvalóan a kontrollálatlan érzelmi kitörésekre való hajlam is. A jellemfejlődés legfontosabb lépésének, a felettes-én kialakulásának megértésében azonban csak Freud újabb vizsgálatait segítenek, amelyek az én szerkezetének finomabb folyamatait vizsgálják a látencia időszak kezdetén. Itt is nagy mennyiségű energia átalakulásával van dolgunk a libidinális oldalról a karakter oldalára. A nagy mennyiségű libidóenergia, amelyet szublimált formában a felettes-én felépítéséhez használnak fel, az emberben a fallikus szerveződés kialakulásának idején a nemi szervei iránti nagyfokú nárcisztikus tiszteletből fejlődik ki. Ebben a szakaszban a korábbi zavartalan állapotból tragikus konfliktus keletkezik a fiú és az apja között. A fallikus vérfertőző tendenciák legkisebb gyanújára is többé-kevésbé egyértelmű kasztrációs fenyegetéssel válaszol az apa, és e veszély nyomása alatt az Ödipusz-komplexus destrukciója² következik be. Az apa megölésének és az anya birtoklásának vágyát a szülőkkel, különösen az azonos nemű szülővel való azonosulás tendenciája váltja fel. A korábban gyűlölt apa én-ideállá emelkedik, és az ő hatalmának és tökéletességének elérése válik az élet legfőbb céljává; a korábban gyűlölt fegyelmező intézkedései most belülről, a belső apa, a lelkiismeret által büntetesként vagy jutalomként hatnak. Hogy miért kell a kasztrációnak ilyen szörnyű büntetésnek lennie, és miért követik ilyen maradandó hatások, azt a *Thalassa*³ című könyvemben próbáltam megmagyarázni. Ott arra a következtetésre jutottam, hogy a fallikus szakaszban a pénisz az egyén összes libidóérdekének képviselőjévé válik, és mint ilyen, meg van engedve neki a női testbe való visszatérés öröme. A kasztrációs fenyegetés arra kényszeríti az egyént, hogy feladja személyiségének egy részét, és pszichésen alkalmazkodjon az apa hatalmához.

A nőben az Ödipusz-konfliktus nem játszik ugyanolyan szerepet, mint a férfiben. Freud legújabb vizsgálatai kapcsán azt mondhatom, hogy csak a férfinál lesz az Ödipusz-komplexus a neurózisok központi komplexuma; a nő legnagyobb nehézségei más irányba mutatnak, és sokkal korábban kezdődnek. Ezek, mint Freud megmutatta, a férfi és a női nemi szervek közötti anatómiai különbség felfedezésében és az erre a felfedezésre adott lelki reakcióban rejlenek. Míg a férfit a pénisz elvesztésétől való félelem készíti arra, hogy civilizálódjon, addig a nőnek sokkal korábban kell tudatosítania nemi szerveinek a férfiakéhoz képest való tényleges alsóbbrendűségét. A

² Ez a szó lényeges fogalmi, terminológiai vita tárgya volt 1923/24 körül, Freud és Ferenczi levelezésében is megjelenik. Freud 1924-ben jelentetett meg egy tanulmányt „Der Untergang des Ödipuskomplexes” címmel. Angolra ezt „The Dissolution of the Oedipus Complex” címmel fordították. Magyarul Pető Katalin „Az Ödipusz-komplexus eltűnése” címet adta neki (in: *Sigmund Freud művei IV. A szexuális élet pszichológiája*. Budapest: Cserépfalvi, 1995, 186-192). Az elméleti vita lényege az volt, hogy az Ödipusz-komplexus nem elfojtódik, hanem felszívódik, elkopik, feloldódik. Ferenczi ezen angol nyelvű tanulmányában a „destruction” szót használja.

³ A *Versuch einer Genitaltheorie* című Ferenczi-könyv (Wien: Internationaler Psychoanalytischer Verlag 1924) angolul *Thalassa: A Theory of Genitality* címmel jelent meg (ford. Henry A. Bunker. New York: The Psychoanalytic Quarterly, Inc., 1938). Magyarul: *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében* (Pantheon, 1929). Ford. Kovács Vilma. Budapest: Filum, 1997.

trauma boldog befejezése a fallikus (férfi) kielégülésvágy feladása és a hüvelyi kielégülés és az anyaság megnyugtató mechanizmusához való alkalmazkodás. Nagyobb hajlandóság az engedékenységre, gyengédség, szinte organikus jóság, megértés és tapintat – ezek azok a jellemvonások, amelyek e trauma nyomán a nőben kifejlődnek. Kevésbé szerencsés esetekben a péniszirigység gyógyíthatatlan sebet hagy maga után, amely a nőt a férfi „felsőbbrendűsége” elleni állandó tiltakozásra és a vele való versengésre készíti, ami a fallikus szexualitás hangsúlyozásához, a hüvelyi frigiditás, a féltékenység és az agresszivitás felé vezet. Természetesen a nőben nem találunk tiszta karaktertípusokat, hanem inkább a két leírt karakterforma keverékét. A nemek közötti nagy különbség azonban elsősorban ez: a férfínál a kasztrációs fenyegetés szinte minden szexuális hajlam feladását eredményezi, míg a nőnél a pénisz megváltoztathatatlan hiányának teljes felismerése a női szexuális vonások kialakulásához vezet, amelyek aztán lehetővé teszik számára az apa felé való szexuális közeledést. Ebből logikusan az következne, és ezt analitikus megfigyeléseim is alátámasztják, hogy a vérfertőzés gátja eredetileg tisztán férfi eszköz lehet, amelyet azonban másodlagosan átvett a nő, de anélkül a tragikus jegy nélkül, amely a férfi vérfertőzés problémáját jellemzi.

Nem szabad elmulasztanom megemlíteni azt az új felfogást, amelyet Freud vezetett be e probléma kutatásába. Ez az a mentális folyamat, amelyet ő elsajátításnak vagy feloldásnak (németül: *Überwindung*) nevez. Úgy tűnik, hogy azok, akik nem neurotikusak, sikeresen kikerülnek, hogy az Ödipusz-komplexus végleg eluralkodjon rajtuk, és úgyszólván inaktívvá vagy működésképtelenné tegye őket. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a nem neurotikusoknál az Ödipusz-komplexus érzelmi tartalma, valamint az iránta való érdeklődés teljesen megszűnik, és helyébe sikeres áttételek, szublimációk és én-változások lépnek. Ennek a nézőpontnak a legfontosabb eredménye, hogy csak a neurotikusok esetében feltételezhetünk egy elfojtott Ödipusz-komplexust, amely a tudattalanban gyakran nagy mennyiségű mentális energiát köt le, amely mennyiségek bizonyos körülmények között súlyos zavarokat okozhatnak az egyén szerelmi életében. A jövő egyik problémája lesz e folyamat alaposabb tanulmányozása. Talán az ilyen vizsgálatok némi fényt vetnek majd az elme munkamódszereire, különösen arra, hogy a korai primitív módszerek hogyan szorulnak háttérbe a filogenezis során.

Freud legújabb, *Gátlás, tünet szorongás* könyvével kapcsolatban két dolgot említenék meg. Az egyik az, hogy az én nem pusztán, mint Freud korábban gondolta, passzív közvetítő szerepet játszik az ösztön-én, a felettes-én és a külvilág között, hanem esetenként igen fontos módon aktívan is befolyásolja a mentális folyamatok végeredményét. Az, hogy az én viszonylagos gyengesége ellenére képes az ösztön-én nagy mennyiségű energiáját ellenőrzés alatt tartani, magas szervezetségével magyarázható, amelyet nyilvánvalóan a különböző mentális erők közötti közvetítői szerep hosszú diplomáciai szolgálata során szerzett. Az én gyenge, de okos, az ösztön-én erős, de nyers és primitív; megengedi, hogy magasabb erők vezessék. Így az én lesz az ör, akinek a jelzéseire az ösztönös energia ebbe vagy abba az irányba indul el. Az egyik ilyen jelzés a szorongás. Freud, megfordítva egy korábbi elképzelését a szorongással kapcsolatban, azt nem a libidómennyiségek átalakulásának, hanem az én által adott jelzésnek tekinti.

Most elérkeztünk ahhoz a kérdéshez, amely az utóbbi időben Amerikában is sok vita tárgya lett. Arra utalok, hogy minden félelmet az egyén születésére, minden neurózist pedig az egyén születési traumájára vezetnek vissza. Rank úgy állította fel ezt az elméletet, hogy véleményem szerint nem támasztotta alá kellő bizonyítékokkal. Freud álláspontja, amellyel teljes mértékben egyetérték, az, hogy a szorongás a születési helyzet bizonyos jellemzőit utánozza. Freud volt az, aki először hívta fel a figyelmet erre az analógiára. Hogy ez az utánczás több mint szimbolikus kifejezése mindenféle veszélynek, az azonban megalapozatlan. Ez az én által küldött jelzés akkor a leghatásosabb, amikor a legfontosabb öröm-képviselő, a pénisz kerül veszélybe, a pszichoanalízis a kasztrációs fenyegetéstől való félelmet találja a legtöbb neurózis mögött meghúzódó fő zavarnak. Egy előadásomban⁴, amelyet nemrégiben tartottam a New York-i Klinikai Pszichiátriai Társaság előtt, néhány példán keresztül igyekeztem bemutatni, hogy a neurotikusok anya-, méh- és szülési fantáziái és álmai csak szimbolikus helyettesítói a – kasztrációs veszély miatt – leginkább rettegett koituszhelyzetnek; ezekben az esetekben az egész test a pénisz szimbolikus képviselőjévé válik. Itt a nemiség normális fejlődésének valóban fantasztikus megfordulásával állunk szemben, amelynek végén a pénisz mint az egész test helyettese az elveszett anyaméh-szituáció újrateremtésére törekszik. Akárhogy is van ez, minden bizonnyal indokolatlan egy új pszichoanalízis-technikát egy olyan erősen vitatott elméletre alapozni, mint a születési trauma, amely a neurózisos pszichogenezisére vonatkozó értékes adatok nagy részét, amelyeket Freud és mások oly nagy erőfeszítéssel gyűjtöttek össze, figyelmen kívül hagyja, és szinte minden tünetet az egyéni születés élménye alapján próbál megmagyarázni. Amint a fentiekből valószínűleg kiderült, Freud és én magam is elutasítjuk Rank e legújabb elméletét.

A pszichoanalitikus technikával kapcsolatos vita másik tárgya egy olyan módszer, amelyet mintegy nyolc-tíz évvel ezelőtt az *aktív terápia* kifejezés alatt terjesztettem elő. Talán emlékeznek rá, hogy módszerem központi gondolata abban állt, hogy a páciens alkalomadtán, a szabad asszociáción túl, arra kértem, hogy bizonyos módon cselekedjen vagy viselkedjen, abban a reményben, hogy ezáltal, ha a kellemetlen feszültségek növekedése árán is, de a tudattalanban eltemetett mentális anyaghoz jut. Ezek az intézkedések valójában csak folytatását jelentették Freud egy, a technikánkkal kapcsolatos gondolatmenetének, vagyis az ismétlési tendencia és az emlékezés megfelelő viszonyának az analízisben. Freud azt mondta, hogy az analízis célja és technikánk igazi diadala az, amikor sikerül az analitikus szituációban felmerülő ismétlési tendenciát visszaemlékezéssé változtatnunk. Én úgy véltem, hogy bizonyos esetekben szükséges és előnyös, hogy az analitikus mindenekelőtt ne csak megengedje, hanem ösztönözze is az ismétlési tendenciát. Az általam adott tanácsok valóban segítettek a páciens akaratát, hogy harcoljon bizonyos neurotikus szokások ellen, vagyis hogy lemondjon a neurózisából származó elsődleges és másodlagos nyereségek szubjektív előnyéről. Freud annyiban fogadta el módszeremet, amennyiben elismerte, hogy az analíziseket a legjobb az absztinencia állapotában végezni. Én mindig hangsúlyoztam, hogy ez az intézkedés csak kivételes esetekben alkalmazható, és akkor is csak alkalmanként. Úgy tűnik azonban, hogy egyes kollégák félreértették módszeremet, és a már jól ismert nevelő és szokásformáló gyakorlatokkal

⁴ Ferenczi Sándor: Gulliver-fantáziák. Ford. Dorn Krisztina és Lénárd Kata. *Thalassa*, 2005, 16(1): 98-115.

azonosították. Az aktív terápia azonban csak eszköz a cél eléréséhez. Célunk változatlanul az, hogy a tudattalan anyagot tudatossá tegyük, és az ellenőrizhetetlen tünetképződést a valósággal összeegyeztethető belátással és kielégülési módokkal helyettesítsük.

Az aktív intézkedések eltúlzása a páciens ellenállásának nagyfokú fokozódásához vezet, és veszélyeztetné az analízist. Kénytelen voltam figyelmeztetni bizonyos ilyen jellegű túlzásokra, amelyekkel – bevallom – időről időre magam is megpróbálkoztam, és különösen attól intettem, hogy a folyamat gyorsítása érdekében határidőt szabjunk az analízisnek. Visszatértem ahhoz a korábbi nézetemhez, hogy az analitikusnak több türelemmel kell rendelkeznie, mint a páciensnek, és hogy kedvező körülmények között, még ha az anyag már kimerültnek is tűnik, nyugodtan folytassuk az analitikus munkát, amíg a páciens úgy érzi, hogy túljutott az analitikushoz fűződő érzelmi köteléken. A kezelés befejezésének és a valóság felé fordulásnak a megfelelő időpontját maga a páciens dönti el. Ez a tapasztalat nem változtat azon a klinikai tényen, hogy az álmok és tünetek bátrabb értelmezését az analitikus helyzet szempontjából jó eredmények követik, ahogyan azt Rank és én magam is ajánlom. Sajnos egykori kollégám a technikáról szóló legutóbbi munkájában⁵ nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy az analitikus helyzetet túlságosan egyoldalúan, a történeti anyag rovására értelmezze. A pszichoanalitikus technika fejlődésére visszatekintve el kell ismernünk, hogy Freudnak igaza volt abban, hogy korábbi elképzelése alapján, miszerint az analízis a belátás révén hat, arra kell törekednünk, hogy következetesen megszüntessük a páciens ellenállásait. Az „aktív terápia” csupán ennek az utóbbi szabálynak a részlete. Az analitikusnak nem kell félnie attól, hogy felkeltse a páciens ellenállását; vagyis nem kell mindig olyan óvatosan bánni egykori szövetségese érzéseivel a tünettől való küzdelemben. Az analízis túlzó intellektualizálása nem kevésbé helytelen, mint annak egyoldalú érzelmiesítése. Az előbbi abszolút az analízis pusztá pedagógiai intézkedéssé degradálásához vezet, vagyis ahhoz, hogy megfosztjuk magunkat a tudattalan feltárásának minden lehetőségétől.

A nevelés témája elvezet a gyermekanalízis érdekes kérdéséhez és a pszichoanalízis és a pedagógia kapcsolatához. Egykori tanítványom, a berlini Melanie Klein asszony megtette az első bátor lépést ezen a területen. A kisgyermekeket és csecsemőket ugyanolyan félelem nélkül analizálta, mint mi a felnőtteket. Megfigyelte a gyerekeket játékuk közben, és az általam alkalmazott forszírozott fantázia vagy képzelet módszerét nagyjából ugyanabban az értelemben alkalmazta, ahogyan azt a felnőtteknél tanácsoltam. Megállapította, hogy a neurotikus és problémás gyerekeken szimbolikus értelmezésekkel és magyarázatokkal lehet segíteni. A gyermekanalízis egy másik, konzervatívabb irányvonalát a bécsi Anna Freud kisasszony vezette be. Ő azon a véleményen van, hogy egy gyermek esetében az analitikusnak nem szabad átvinnie a teljes érzelmi kötődését az analitikus szituációra, hanem arra kell szorítkoznia, hogy normális kapcsolatot teremtsen a szülőkkel, testvérekkel stb. Várjuk a Bécsben tartott analitikus pedagógiáról szóló előadásainak megjelenését. Analíziseink eddig csupán azt mutatták meg, hogyan *ne* neveljük a gyerekeket, de

⁵ Otto Rank: *A születés traumája* (1924). Ford. Frigyes Júlia. Budapest: Oriold és Társai, 2017.

most reméljük, hogy pozitívabb tanácsokat kapunk arra a problémára vonatkozóan, hogy a szülőknek és a tanároknak hogyan kellene a gyerekeket az analitikus megértés fényében nevelniük.

Meg kell említeni még néhány hozzájárulást az alkalmazott pszichoanalízis területén. Theodor Reik (Bécs) *Geständniszwang und Strafbedürfnis*⁶ című könyvében új utakat mutatott az analitikus kriminálpszichológiához; August Aichhorn, a bécsi Városi Gyámhivatal igazgatója kiváló könyvet adott ki⁷ az analitikus technikákról a problémás gyermekek nevelésében; aztán ott van Róheim Géza (Budapest) fontos könyve az ausztrál totemizmusról⁸, és még számos más. Láthatjuk, mennyire szükséges a nem-medikális analitikusok közreműködése ismereteink bővítéséhez és a szociológiában való alkalmazásuk kiterjesztéséhez.

Freud a laikus analitikusok elleni támadásokra egy hamarosan angolul is megjelenő monográfiában válaszolt.⁹ Freud természetesen csak olyan laikusok analitikus gyakorlatát védi, akik pszichoanalitikusan ugyanolyan jól képzetek, mint az orvosi analitikusok. Tanácsokat ad arra vonatkozóan is, hogyan lehet lehetővé tenni az orvos és a laikus analitikus együttműködését, hogy az analizálandó személyt illetően minden hátrányt kiküszöböljenek.

Dr. Groddeck (Baden-Baden) nemrég sikerrel próbálta meg kiterjeszteni a pszichoanalízist a tisztán organikus betegségek bizonyos eseteire¹⁰. Ezek a kísérletek tovább folytatódnak, és nemrégiben csatlakozott hozzájuk Dr. Felix Deutsch (Bécsi Egyetem). Ez a terület a biológia és a terápia szempontjából egyaránt fontos.

Az európai pszichoanalízis tudományos tevékenysége az utóbbi években a legnagyobb lendületet a pszichoanalitikus intézetektől kapta – először Berlinben Dr. Eitingon vezetésével, később Bécsben és nemrég Londonban –, amelyek mind ugyanarra az elvre épültek. Budapesten már sikeresen elindult egy olyan bizottság, amely az analitikusok posztgraduális képzésével foglalkozik.

A Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület következő kongresszusára Stuttgartban kerül sor, és reméljük, hogy amerikai kollégáink is aktívan részt vesznek rajta. Az európai és amerikai analitikusok közötti eszmecsere és személyes kapcsolatfelvétel sok kívánnivalót hagy maga után.

Bókay Antal fordítása

⁶ Theodor Reik: *Geständniszwang und Strafbedürfnis. Probleme der Psychoanalyse und der Kriminologie* [Vallomáskényszer és büntetésigény. A pszichoanalízis és a kriminológia problémái]. Leipzig, Wien, Zürich: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1925.

⁷ August Aichhorn: *Verwahrloste Jugend: die Psychoanalyse in der Fürsorgeerziehung: zehn Vorträge zur ersten Einführung* [Elhanyagolt fiatalok: pszichoanalízis a jóléti nevelésben: tíz előadás az első bevezetéshez]. Sigmund Freud előszavával. Leipzig: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1925.

⁸ Géza Róheim: *Australian Totemism. A Psycho-Analytic Study in Anthropology*. London: Allen and Unwin, 1925.

⁹ Sigmund Freud: *Das Problem der Laienanalyse*. Wien: 1924. Angolul: *The Problem of Lay-Analysis*. New York: Brentano's, 1927.

¹⁰ Georg Groddeck: *Psychische Bedingtheit und psychoanalytische Behandlung organischer Leiden* [Pszichológiai feltételek és a szervi betegségek pszichoanalitikus kezelése]. Leipzig: Hirzel, 1917.